

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Єщенко Марини Миколаївни** на тему «Управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Реформування української освіти передбачає суттєві зміни соціальної та професійної ролі керівників закладів загальної середньої освіти у контексті європейського досвіду та збереження українських цінностей. Підготовка компетентного, умотивованого, конкурентоспроможного керівника закладу освіти та забезпечення його безперервного професійного розвитку є важливим складником української освітньої реформи, провадження Концепції НУШ.

Нові вимоги до загальних та професійної компетентностей передбачають суттєві зміни у змісті й технологіях підготовки керівних кадрів освіти, приведення їх у відповідність з освітніми реаліями та викликами сьогодення. Адже сучасний заклад освіти потребує керівника нового формату, який є лідером змін, новатором, чий рівень професійного розвитку має забезпечувати дієвість освітніх перетворень у закладі. В умовах трансформаційних змін саме розвиток громадянських компетентностей є одним із основних завдань системи післядипломної педагогічної освіти.

Тому перед українською системою освіти стоїть вирішення таких першочергових завдань як визначення шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації керівних кадрів шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розбудова інноваційної системи розвитку й саморозвитку фахівця та управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Проаналізувавши результати дисертаційного дослідження, зазначимо, що вони мають важливе значення в контексті модернізації української освіти. Найбільш суттєвими й важливими здобутками, які характеризують новизну дисертації є такі результати: вивчено та проаналізовано теоретичні засади стану дослідженості проблеми розвитку громадянських компетентностей керівників закладів освіти; визначено й теоретичного обґрунтовано організаційно-педагогічні умови управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; розроблена та

обґрунтована модель управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; експериментально перевірена результативність впровадження моделі управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; розроблено методичні рекомендації з проблеми управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

Нові факти, одержані здобувачем.

До найбільш суттєвих і важливих здобутків, що одержані дисертанткою особисто й характеризують новизну дисертації, можемо віднести наступне: *уперше*: розроблено та обґрунтовано модель управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; експериментально досліджено чинники розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; *уточнено*: поняття «розвиток громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти»; структуру та критерії сформованості громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти; організаційно-педагогічні засади розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону; удосконалено зміст, технології, форми та методи розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної педагогічної освіти регіону; *набули подальшого розвитку* підходи до моделювання управління розвитком компетентностей керівних та педагогічних кадрів в умовах андрагогічного циклу.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються.

У процесі рецензування дисертаційної роботи відзначаємо ретельність виконання дослідження, прагнення виявити самостійність в оцінці аспектів професійного розвитку керівників закладів загальної середньої освіти та розвитку їх громадянських компетентностей у системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

У першому розділі роботи дисертанткою розкрито стан дослідженості сутності та змісту поняття «громадянська компетентність» в українській та зарубіжній теорії, а також українські та європейські практики формування та розвитку громадянських компетентностей керівників закладів освіти.

Проаналізовано стан дослідженості сутності та змісту поняття «громадянська компетентність» в українській і зарубіжній теорії та визначено, що громадянські компетентності трактуються як інтегративна якість особистості, що містить систему цінностей, знання та вміння орієнтуватися в суспільному житті; активно, ефективно, та свідомо взаємодіяти із суспільством, реалізуючи права, обов'язки та свободи; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку.

У другому розділі дисертації розкрито структуру та визначені критерії сформованості громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти.

Основними структурними компонентами громадянських компетентностей є: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний, дослідницько-рефлексивний. Обґрунтовані чотири рівні розвитку громадянських компетентностей керівників ЗЗСО: базовий, поглиблений, професійний, експертний. Визначені критерії (показники) сформованості громадянських компетентностей: ціннісно-мотиваційний (мотиви, ціннісні орієнтації, психологічні установки, громадянська спрямованість), когнітивний (знання, розуміння, норми, якості), операційно-діяльнісний (професійні знання, уміння і навички, що дають змогу керівникам закладів освіти ефективно здійснювати професійні завдання), особистісний (здібності і якості, що сприяють розвитку громадянських компетентностей), дослідницько-рефлексивний (інтегральні особистісні характеристики).

Проаналізовано організаційно-педагогічні засади розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти. Представлено сутність і зміст авторської моделі управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі ППО регіону. Модель містить такі блоки: мотиваційно-цільовий; теоретико-методологічний, змістово-технологічний та діагностико-результативний, кожний з яких є необхідною умовою існування інших. Методологічним концептом моделі визначено такі методологічні підходи: компетентнісний, андрагогічний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний та системний.

У третьому розділі дисертаційного дослідження надано аналіз результатів анкетування керівників закладів загальної середньої освіти щодо впровадження громадянської освіти. Анкетуванням встановлено, що процеси долучення ЗЗСО до засад громадянської освіти відстають від потреби: більшість керівників вбачають в

цьому інноваційний потенціал, але не мають можливості реально запровадити такі практики. Результати анкетування свідчать про необхідність розвитку громадянських компетентностей керівників ЗЗСО, зокрема в системі післядипломної педагогічної освіти, як одних із пріоритетних в умовах реформування освітньої галузі.

Проведено моделювальний педагогічний експеримент перевірки ефективності чинників розвитку громадянських компетентностей керівників ЗЗСО у системі післядипломної освіти регіону. За результатами експерименту доведено необхідність оновлення змісту, форм, технологій розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти.

Дисертанткою розроблено методичні рекомендації з управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти. Ці рекомендації містять опис ідей та практик неформальних підходів упровадження громадянської освіти в широкому полі їх застосування: як у закладах освіти, так і в діяльності громадських організацій та інших об'єднань, що функціонують в громадах та сприяють їй суспільному розвитку.

За нашим переконанням, результати дослідження можуть бути використані для підготовки компетентного і конкурентоздатного інноваційного керівника закладу освіти, модернізації української системи післядипломної педагогічної освіти, зокрема в роботі закладів післядипломної педагогічної освіти, центрів професійного розвитку педагогічних працівників, закладів освіти всіх рівнів акредитації при розробці навчальних планів, програм підвищення кваліфікації за різними моделями й формами навчання, елективних курсів, організації самостійної та індивідуальної роботи керівних кадрів з метою професійного розвитку.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Зміст рецензованої дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. Глибини, чіткості й виразності додає науковий підхід дисертантки до формування понятійного апарату дослідження. Відзначаємо також інформаційно ємний і теоретично насичений виклад дослідницею формалізованої частини дисертації, сучасний науковий стиль дисертаційного тексту.

Висновки до кожного розділу та дисертації зокрема впливають зі змісту роботи та відповідають меті й завданням, визначеним у вступі.

Основні положення та наукові результати дисертаційної роботи викладено в достатній кількості наукових публікацій, зокрема, у 14 публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття – у міжнародному виданні; 8 публікацій у збірниках наукових праць, матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Рецензована дисертаційна робота та наукові публікації дисертантки, в яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них є порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація). Результати перевірки за допомогою автоматизованої системи Unicheck підтвердили відсутність академічного плагіату.

Дискусійні положення та певні зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому позитивно, можна вказати на деякі дискусійні положення та висловити певні зауваження, які потребують уточнення, конкретизації чи корекції, а саме:

1. На нашу думку потребує доопрацювання та уточнення визначення поняття «громадянські компетентності керівників закладів загальної середньої освіти», що буде співвідноситись із професійним стандартом.

2. Потребують уточнення і більш чіткої конкретизації чинники розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

3. Не конкретизованими для використання в роботі закладів післядипломної педагогічної освіти є організаційно-педагогічні засади розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти.

4. У роботі трапляються орфографічні та стилістичні помилки, що порушують органіку наукового стилю. Звернути увагу на редакційні правки.

Проте висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації.

Висновок. На підставі здійсненого аналізу тексту дисертаційної роботи можна стверджувати, що дисертація Єщенко Марини Миколаївни *«Управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону»*, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», є завершеною, цілісною науково кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, містить наукові результати, що в цілому вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі управління розвитком громадянських

компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному та методологічному рівнях, за змістом та сукупністю отриманих результатів відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями № 34 від 21 березня 2022 року) і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент, професор

кафедри менеджменту освіти та права

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

НАПН України

В. В. Супрун

